

Dilbər Daşdəmir qızı FƏRƏCOVA
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
“Mühasibat uçotu və audit” kafedrasının müəllimi, i.f.d.
faracova.dilbar@mail.ru

MÜASİR DÖVRDƏ KRIPTOVALYUTALARIN TƏTBİQİNİN ÖZƏLLİKLƏRİ

Xülasə

Məqalə Avropa, Şimali Amerika və Asiya ölkələrində kriptovalyutanın dövriyyəsinin hüquqi tənzimlənməsi istiqamətlərinin təhlilinə həsr edilmişdir. Elmdə kriptovalyutanın dövriyyəsinin hüquqi tənzimlənməsinin olmaması və ya qeyri-kafi olması nəticəsində yaranan bir çox problemlər var. Bu problemlərin həlli və boşluqların doldurulması maliyyə-iqtisadi sahədə islahatların həyata keçirilməsində qanunverici orqanların prioritet istiqamətlərindən biri olmalıdır.

Açar sözlər: kriptovalyuta, bitkoin, rəqəmsal valyuta, virtual valyuta, blokçeyn texnologiyaları.

Müasir dövrdə kriptovalyutaların tətbiqinin özəllikləri

Müasir dünyamızda cəmiyyətin həyat normaları sürətli şəkildə dəyişir. İctimai həyatımızın bütün sahələrinə nüfuz edən informasiya texnologiyaları getdikcə daha çox populyarlıq qazanır.

Təbii ki, bu dəyişikliklər dünya iqtisadi sistemindən yan keçə bilməzdi. Bildiyiniz kimi, biz tələbin təklif yaratdığı bazar münasibətləri sistemində yaşayırıq. Müasir informasiya cəmiyyətinin adı puldan daha innovativ, yeni maliyyə ödəmə vasitələrinin yaranmasına çoxdan ehtiyacı var idi. Hazırda bu yeni ödəniş vasitəsi rəqəmsal valyuta, yəni kriptovalyutadır. [1, s. 53].

Kriptovalyutalar haqqında bir qədər yeni məlumatlar 2008-ci ilə təsadüf edir. O zaman perspektivli və tanınmış İT mütəxəssislərindən ibarət kifayət qədər kiçik bir qrup yeni rəqəmsal pul vahidi yaratmaq fikrinə düşdü. İdeyalar xəyal olaraq qala bilərdi, lakin Satoshi Nakamoto öz məqaləsində gələcəkdə “kripto pul” adlandırılacaq biləcəyimiz kriptografiya əsasında pul vahidlərinin yaradılması konsepsiyasını açıqladı. Bu mütəxəssis kriptovalyutaların, xüsusən də Bitcoinin yaradıcısı hesab olunur. Bir il sonra ilk kriptovalyuta şəbəkəsi - hazırda hamıya məlum olan Bitcoin şəbəkəsi istifadəyə verildi, daha sonra isə elektron pul kisələri meydana çıxdı.

Lakin, “kriptovalyuta” anlayışının özü 2011-ci ildə Forbs jurnalında Bitcoin sistemi haqqında “Kriptovalyuta” (Kriptografik valyuta) məqaləsi dərc edildikdən sonra ortaya çıxdı. Kriptovalyuta unikal kriptografik kodu olan mərkəzləşdirilməmiş virtual (elektron) pul vahididir. [3, s. 21].

Kriptografik kod - blokların (hücrələrin) ardıcılığı ilə ifadə olunan blokçeyndir. Hər bir hücrə kriptovalyuta şəbəkəsində müəyyən bir pul vahidi ilə həyata keçirilən əməliyyatlar haqqında məlumatları saxlayır. Buradan belə nəticəyə gələ bilərik ki, blok bir valyuta haqqında məlumat saxlayır, blokçeyn isə bloklar toplusu olduğu üçün bütün pul vahidləri haqqında məlumatlara malik olur. Unikal kriptografik kodun yalnız virtual olaraq mövcud olduğunu qeyd etmək vacibdir, yəni kriptovalyutanın maddi analoqu yoxdur. [3, s. 23].

Rəqəmsal valyuta - yalnız rəqəmsal (elektron) formada mövcud olan xüsusi valyuta formasına aid olan ən ümumi anlayışdır. Rəqəmsal valyuta qeyri-maddidir, onunla əməliyyatlar və saxlama yalnız İnternetə və ya başqa təyin edilmiş şəbəkəyə qoşulmuş elektron pul kisələri olduqda mümkündür. Rəqəmsal valyutalar əksər hallarda müəyyən İnternet portallarında, sosial şəbəkələrdə və ya oyun saytlarında mal və xidmətlərin ödənişi üçün istifadə edilə bilər. [3, s. 24].

Hazırda global maliyyə bazarı iki düşərgəyə bölünüb: bəzi ölkələr kriptovalyutanı qəbul edir və onu tənzimləmək üçün normativ – hüquqi baza hazırlayır, digər ölkələrdə isə kriptovalyuta qadağandır. Bununla belə, əksər ölkələr kriptovalyutaları müəyyən dərəcədə tanıyır və bu fəaliyyət sahəsini tənzimləməyə çalışır. [4, s. 44].

Bu günə qədər heç bir ölkədə kriptovalyuta bazarını tənzimləyən qanunlar hazırlanmayıb. Müxtəlif ölkələrdə kriptovalyutalarla bağlı qərarlar xaos və uyğunsuzdur. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, müxtəlif ölkələrdə dövlətin kriptovalyutalara münasibəti əhəmiyyətli dərəcədə fərqlidir. Bir çox Aİ ölkələrinin yurisdiksiyasında Bitcoin valyuta hesab olunur və onun vergiyə cəlb edilməsi ilə bağlı fikirlər də mövcuddur. ABŞ və Avstraliyada kriptovalyuta maliyyə aktivini kimi qəbul edilir. Yaponiyada, öz növbəsində, ortaqların yanaşması mövcuddur, ona görə Bitcoin aktivə bərabər tutulan dəyər daşıyıcısıdır. [4, s. 46].

ABŞ-da bitkoinlərin buraxılması və dövriyyəsinin hüquqi tənzimlənməsi ştatlardan asılı olaraq fərqlənir. Belə ki, kriptovalyutanı pul kimi elan edən ABŞ ştatlarından ilki Vaşinqton ştatı olub. Kaliforniya ştatında pul köçürmələrini həyata keçirən təşkilatlar (bitkoin əməliyyatları daxil olmaqla) Kommersiya Nəzarəti Departamentindən lisenziya almalıdırlar. ABŞ-da federal səviyyədə bitkoinlərə mülkiyyət kimi baxan təlimatlar qəbul edilmişdir; buna görə də maaşların kriptovalyutalarda ödənilməsi vergiyə cəlb edilir; kriptovalyutalarda ödənişlərə münasibətdə əmlakla görə ödənişlərdə olduğu kimi səlahiyyətli orqanlara müraciət etmək lazımdır [5, s. 24-25]. Ümumiyyətlə, ABŞ hakimiyyətinin kriptovalyutalara münasibəti kifayət qədər qərəzlidir, çünki məlum olduğu kimi, ödəyici və ya alıcının kimliyini müəyyən etmək mümkün olmayan anonim hesablaşmalar, terrorizmin maliyyələşdirilməsi kimi heç də sonuncu yerdə olmayan qeyri-qanuni əməliyyatların həyata keçirilməsi üçün istifadə edilə bilər.

Böyük Britaniyada 2014-cü ilə qədər kriptovalyutalar “məqsədli vauçer” hesab olunurdu, onlardan istifadə edilən zaman əməliyyatlar vergiyə (ƏDV) cəlb edilirdi. 2014-cü ildən Böyük Britaniyada bitkoin ödəniş vasitəsi kimi tanınıb və onunla aparılan əməliyyatlar ƏDV-dən azad edilib.

2013-cü ildən bəri bitcoin İsveçdə qanuni valyuta rejiminə malikdir. İsveç qanunvericiliyində

bitkoinin emissiyasından əldə edilən gəlir hobbi ilə əlaqəli fəaliyyət kimi təsnif edilir və gəlir vergisinə cəlb edilmir, lakin bir sıra şərtlər olduqda (peşəkar məqsədlər, ildə 25 bitkoindən çox qazanc əldə etmək və s.) belə gəlir vergiyə cəlb edilir. 22 oktyabr 2015-ci ildə Avropa Ədalət Məhkəməsi bitcoinlərin real valyutalara mübadiləsi əməliyyatlarının ƏDV-dən azad edilməsi barədə qərar qəbul edib. Bitkoinlərlə aparılan əməliyyatlar valyutalar, sikkələr və əskinaslarla ödəniş əməliyyatları kimi təsnif edilirdi, nəticədə onlar ƏDV-yə cəlb edilmir. Avropa Məhkəməsi bütün Aİ-yə üzv dövlətlərə kriptovalyutaları vergiyə cəlb olunan aktivlərdən çıxarmağı tövsiyə etdi ki, bu da Avropa İttifaqında kriptovalyutaların tənzimlənməsinin unifikasiyası deməkdir [5, s. 41].

Beləliklə, bütün yuxarıda deyilənləri ümumiləşdirərək qeyd etmək olar ki, müxtəlif ölkələrin qanunvericiliyində kriptovalyutaların dövriyyəsinin hüquqi tənzimlənməsi son dərəcə təzadlıdır. Bəzi ölkələr kriptovalyutaların istifadəsini tamamilə qadağan edir, bəziləri onu valyuta və ya pul, bəziləri isə mülkiyyət hüquqlarının obyektini kimi qəbul edir. Bununla belə, müxtəlif ölkələrdən olan şəxslər arasında kriptovalyutaların istifadəsi ilə getdikcə daha çox əməliyyatların aparıldığını nəzərə alsaq, belə əməliyyatların iştirakçılarının hüquqlarının təminat səviyyəsinin yaxşılaşdırılması və müxtəlif dövlətlərdə kriptovalyutaların hüquqi tənzimlənməsini sistemləşdirməyə imkan verəcək vahid beynəlxalq qaydaların işlənilib hazırlanması zəruri görünür.

ƏDƏBİYYAT

1. Плотникова Т.В. Криптовалюта: эволюция становления и перспективы развития // Пробелы в российском законодательстве. – 2018. – № 4. – С. 50-54.
2. Гордеева О. Регулирование криптовалют в разных странах. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://vc.ru/crypto/32207-regulirovanie-kriptovalyut-v-raznyh-stranah>
3. Кузнецов В.А. О подходах в международном регулировании криптовалют (bitcoin) в отдельных иностранных юрисдикциях // Деньги и кредит. – 2016. – № 3. – С. 20-29.
4. Никифоров С.Ю. Сравнительный анализ правового режима криптовалют в зарубежных странах // Синергия Наук. – 2017. – № S17. – С. 44-48.
5. Демидов О.В. Связанные одним блокчейном: обзор международного опыта регулирования криптовалют // Индекс безопасности. – 2015. – № 2. – С. 41-60.

Дильбар Дашидемир кызы Фараджова
Азербайджанский Государственный
Экономический Университет,

Кафедра “Бухгалтерский учет и аудит”, учитель

Особенности применения криптовалют в современную эпоху

Резюме

Статья посвящена анализу направлений правового регулирования обращения криптовалюты в странах Европы, Северной Америки и Азии. В науке выделяется много проблем, обусловленных отсутствием или недостаточностью правового регулирования обращения криптовалюты. Решение данных проблем и восполнение пробелов должно стать одним из приоритетов законодателя при дальнейшем осуществлении им финансово-экономических реформ.

Ключевые слова: *криптовалюта, биткоин, цифровая валюта, виртуальная валюта, блокчейн-технологии.*

Dilbar Dashdemir Farajova
Azerbaijan State University Of Economics
the teacher of Department of “Accounting and audit”

Features of the introduction of cryptocurrencies in modern times

Summary

The article analyzes the directions of legal regulation of cryptocurrency circulation in Europe, North America and Asia. In science, there are many problems caused by the lack or

insufficiency of legal regulation of cryptocurrency circulation. Solving these problems and filling in the gaps should become one of the priorities of the legislator in the further implementation of financial and economic reforms.

Key words: cryptocurrency, bitcoin, digital currency, virtual currency, blockchain technologies.